

"Hvem er egentlig Hade-Hanne?"

Mediale tilnavne i dansk

Farø, Ken Joensen

Published in:
Studia Anthropnymica Scandinavica

Publication date:
2005

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Andet](#)

Citation for published version (APA):
Farø, K. J. (2005). "Hvem er egentlig Hade-Hanne?": Mediale tilnavne i dansk. *Studia Anthropnymica Scandinavica*, (23), 53-70.

Studia anthroponymica Scandinavica

Tidskrift för nordisk personnamnsforskning

Studia anthroponymica Scandinavica, startad 1983 av Thorsten Andersson och Lena Peterson och fr.o.m. 2001 utgiven av Eva Brylla och Lena Peterson, utkommer med ett nummer årligen. SAS är en nordisk tidskrift, ekonomiskt stödd av Nordiska publiceringskommittén för humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter. Nordiska medredaktörer är Eva Villarsen Meldgaard, København, Ola Stemshaug, Trondheim, och Ritvå Valtavuo-Pfeifer, Helsingfors.

Bidrag till tidskriften, böcker som önskas recenserade och skrifter som önskas förtecknade sänds till redaktionen med nedanstående adress. PM för manuskript kan rekvireras från redaktionen.

Tidskriften distribueras av Swedish Science Press, Box 118, SE-751 04 Uppsala, Sweden. E-post: info@ssp.nu Telefon: 018-36 55 66. Telefax: 018-36 52 77. Frågor rörande abonnemang och distribution riktas till SSP. Treårsabonnemang till fast pris kan tecknas.

ISSN 0280-8633

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA

Box 135

SE-751 04 UPPSALA

Sweden

Tryckttjänst i Eslöv HB

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA

Tidskrift för nordisk
personnamnsforskning

23 • 2005

Förkortningar

AN	= Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, København	NÍ	= G. Kvaran & S. Jónsson, Nöfn Íslendinga (1991)
ANF	= Arkiv för nordisk filologi	NIYR	= Norges innskrifter med de yngre runer
APhS	= Acta philologica Scandinavica	NLER	= Norges Indskrifter med de ældre Runer
AS	= Anthroponymica Suecana	NK	= Nordisk kultur
BNF	= Beiträge zur Namenforschung	NN	= Namn og nemne
BØ	= Bustadnavn i Østfold	NO	= Norsk ordbok
DAG	= Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, SOFI	NoB	= Namn och bygd
DAL	= Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, SOFI	NPL	= K. Kruken & O. Stemskaug, Norsk personnamnleksikon (2. utg., 1995)
DAUM	= Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, SOFI	NRA	= Riksarkivet, Oslo
DD	= Diplomatarium Danicum	NRL	= L. Peterson, Nordiskt runnamnslexikon (http://www.sofi.se)
DGP	= Danmarks gamle Personnavne	NRO	= Norsk riksmålsordbok
DI	= Diplomatarium Islandicum	Nä	= Närke runinskrifter (SRI 14:1)
DN	= Diplomatarium Norvegicum	OAU	= Ortnamnsarkivet i Uppsala, SOFI
DR	= Danmarks Runeindskrifter	ODS	= Ordbog over det danske Sprog
DRA	= Rigsarkivet, København	OGB	= Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län
DS	= Danmarks Stednavne	or.	= original
DSt	= Danske Studier	OUÅ	= Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift
FMU	= Finlands medeltidsurkunder	Rep	= Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis
FRA	= Riksarkivet, Helsingfors	SAOB	= Ordbok över svenska språket utg. av Svenska akademien
Fv	= Fornvännen	SAS	= Studia anthroponymica Scandinavica
G	= Gotlands runinskrifter (SRI 11–12)	SD	= Svenskt diplomatarium
Gs	= Gästriklands runinskrifter (SRI 15:1)	SDns	= Svenskt diplomatarium [ny serie] från och med år 1401
hd	= härad	SkO	= Skånes ortnamn
KA	= Kammararkivet (i SRA), Stockholm	Sm	= Smålands runinskrifter (SRI 4)
KL	= Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid	SMP	= Sveriges medeltida personnamn
L	= län	SMPs	= SMP:s samlingar, Uppsala, SOFI
LB	= M. Lundgren, E. Brate & E. H. Lind, Svenska personnamn från medeltiden (1892–1934)	SMR	= Svenska medeltidsregister 1434–1441
Lind	= E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden (1905–15)	sn	= socken
Lind Bin.	= E. H. Lind, Norsk-isländska personbinamn från medeltiden (1920–21)	SNA	= Seksjon for namnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitskap, Oslo
Lind Suppl.	= E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden. Supplementband (1931)	SNF	= Studier i nordisk filologi
LUP	= L. Peterson, Lexikon över ur-nordiska personnamn (http://www.sofi.se)	SOB	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Blekinge län
MM	= Maal og minne	SOD	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län
NG	= Norske Gaardnavne	SOFI	= Språk- och folkminnesinstitutet
		SOH	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län
		SOJä	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län

Forts. på baksidans innersida

KEN FARØ

»Hvem er egentlig Hade-Hanne?«

Mediale tilnavne i dansk

1. Indledning

Termen *tilnavn* opfatter jeg i lighed med bl.a. Dalberg (1995 s. 9), som henviser til dansk onomastisk tradition, som en term, der ikke omfatter slægtsnavne. Samme forfatter taler om et »onomastisk forudsætningsforhold« (op.cit. s. 10), dvs. at tilnavne føjes til navnebærere, som i forvejen har et (officielt) navn. Tilnavne kan desuden være »underordnede bestemmelser til navnet« (op.cit. s. 10 f., efter Kousgård Sørensen), men behøver efter min opfattelse ikke at indgå i direkte relation med et eksisterende navn. I denne udlægning er det navnebæreren, der er det samlende element, dvs. at »tilnavn« kan opfattes som et navn, der tillægges en navnebærer, som allerede har et (officielt) navn, og ikke nødvendigvis som noget, der lægges til navnebærerens navn. Derfor er jeg heller ikke enig med Dalberg (op.cit. s. 11 f.) i, at *Røde Laurids* ikke er et tilnavn, og omvendt er *Banan* (< *Banan-Ole*) efter min opfattelse ikke noget tilnavn, som Dalberg (op.cit. s. 13) tilsyneladende kontradiktorisk skriver (sml. op.cit. s. 11), men et tilnavne-element (jf. ndf.).

Tilnavne er som kategori overordnet set rigtignok tidsløse (Andersson 1995 s. 800). Ikke desto mindre er det, som i onomastikken hyppigst forbindes med termen *tilnavne*, de såkaldte »folkelige« tilnavne (Kousgård Sørensen 1975 s. 119, Villarsen Meldgaard 1984 s. 39), dvs. frem for alt landbosamfundets brug af dem, hvad der giver kategorien et vist historisk præg (se heroverfor Dalberg 1995 s. 15). En anden velkendt tilnavnekategori, der er med til at forlene den samlede kategori med trækket (relativ) historicitet, er fyrstetilnavnene: Især middelalderens fyrster bærer ofte tilnavne, eksempelvis de danske konger *Oluf Hunger*, *Harald Blåtand*, *Erik Ejegod*, *Erik Klipping*, *Olav den Hellige*, *Knud den Store* og *Sven Tveskæg*, herunder de danske former for udenlandske fyrster som *Erik Blodøkse*, *Edvard Bekenderen* og *Ivan den*

Mange tak til lektor Vibeke Dalberg, Københavns Universitet, Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Navneforskning, til professor i nordisk Lars Brink og til MA Sebastian Kürschner, Universitæt Freiburg, for nyttige kommentarer. De synspunkter, der kommer til udtryk i artiklen, er dog, medmindre andet angives, mine egne.

Grusomme. I nutiden opfattes tilnavne først og fremmest som et lokalt fænomen, altså noget som anvendes internt i en gruppe, fx i skoler (Kiener & Nietsche 1993, Kiener & Duske 1993), blandt venner eller på arbejdspladser (kæle- og øgenavne) – eller som et intimt fænomen (kælenavne blandt par eller i familier, jf. Leisi 1993).

De tilnavne, der her vil blive sat fokus på, og som jeg foreslår at kalde »mediale tilnavne« (om termen: se pkt. 6), er imidlertid hverken tidsløse (i deres funktion), historiske (som fyrstetilnavnene og de folkelige tilnavne) eller lokale (som kæle- og øgenavnene og de folkelige tilnavne), men derimod i en vis forstand offentlige og i høj grad moderne.

Ifølge Kany (1992) er de »uofficielle personnavne« blevet viet meget lidt opmærksomhed i onomastikken. Det kan derfor næppe undre, at det samme i endnu højere grad gælder for en underkategori af samme klasse, som man altså kan betegne som »mediale«, fordi de er knyttet til medierne (jf. under pkt. 2). Denne artikel tager dette problem op, vel vidende at den bevæger sig ud i et problematisk onomastisk felt (jf. Van Langendonck 1996), som rummer mange uskarpe grænser. Det gør dog næppe kategorien i sin helhed mindre relevant som beskrivelsesgenstand. Alligevel skal her tages nogle forbehold: Målet med artiklen er alene a) at pege på et tilsyneladende overset objekt i navneforskningen, b) at skitsere nogle lingvistiske og onomastiske problemer, som knytter sig til det, og c) at dokumentere kategoriens produktivitet i moderne dansk gennem et empirisk korpusmateriale, indsamlet over en relativt kort periode. Der gøres altså ikke krav på nogen udtømmende systematisk beskrivelse. Et sådant forsøg ville imidlertid være en glimrende opgave for fx en onomastisk ph.d.-afhandling eller et do. speciale.

2. Forsøg på en definition og legitimering af kategorien

Trods Kany's (1992) skepsis over for en endegyldig definition af kategorien »inofficielle PN«, må det være rimeligt, at forslagsstilleren til en (delvist) ny onomastisk kategori i det mindste giver en tentativ definition af sin undersøgelsesgenstand: Et »medialt tilnavn« foreslår jeg derfor forstået som et

tilnavn, som har opnået en vis udbredelse i et sprogsamfund¹ pga. dets relativt hyppige anvendelse i de trykte og elektroniske medier, og hvis funktion det er at benævne prominente personer på en pseudointim² og ofte karakteriserende³ måde.

¹ Total eller partiel leksikalisering.

² Hvormed det bliver en underfunktion til Kousgård Sørensen's (1975 s. 119) emotionelle funktion.

³ Mange af tilnavnenes nominationsmotiver er transparente (jf. Blanár 2004 s. 163).

Selv om de mediale tilnavne næppe i deres substans udgør nogen eksklusiv⁴ kategori, så gør de det tilsyneladende i deres status (leksikaliserehed) og funktion (pseudointimitet). Klassen skal derfor opfattes pragmatisk, jf. Willems (1996), som påpeger, at et »navn« aldrig er nogen substantiel, men altid en funktionel kategori: Noget bruges som navn, det »er« aldrig bare et navn. At tilnavne er »mediale« skal i øvrigt ikke nødvendigvis forstås sådan, at det er medierne, som er den oprindelige navnegiver, men blot at navnets stabilitet og relativt høje bekendthedsgrad i sprogsamfundet først og fremmest skyldes mediernes brug af det. I mange tilfælde er det mediale tilnavn dog ikke desto mindre formentlig en journalistisk kreation. Definitionen udelukker altså fx kunstnernavne og pseudonymer som *Rock-Nalle* og *Kølig-Kaj*, der jo allerede er veldefinerede onomastiske kategorier, og hvis referensstabilitet ikke skyldes mediernes brug af dem, men i stedet navnebærerens egen vilje til at referere til sig selv med den pågældende mærkat som »varemærke«.⁵

Et er at definere sit objekt, noget andet er naturligvis, om der overhovedet er brug for kategorien i forskningen. Dette spørgsmål vil blive taget op i sammenfatningen (pkt. 7), men der skal allerede her forudskikkes et par overvejelser: Jeg anser kategorien for at være nyttig, fordi den sætter fokus på en relativt ny type navne i et domæne, som sikrer tilnavnet en udbredelse langt ud over det lokale (jf. ovenfor). Det er desuden en psykoonomastisk interessant kategori, fordi denne type tilnavne i mange tilfælde bliver en del af sprogbrugerens navneforråd, selv om sprogbrugeren forbinder meget lidt eller i nogle tilfælde slet ingenting med navnebæreren. Dette er, så vidt jeg kan se, i det mindste tilnavne-onomastisk et nyt fænomen og bliver belyst i det følgende.

3. »Hvem er egentlig Hade-Hanne?«

Ovenstående spørgsmål kan man stille, hvis man hører til den del af den danske befolkning, som aldrig har set reality-showet Robinson-Ekspeditionen, hvad der blandt andet gælder denne forfatter. Alligevel har ikke desto mindre navnet *Hade-Hanne*, som stammer fra det omtalte show og mediernes beskæftigelse med dets persongalleri, sat sig fast i hukommelsen. Det på-

⁴ Når jeg ikke kalder dem fx »mediespecifikke« (jf. fx Kany 1992 s. 9), så skyldes det netop denne terms antydning af eksklusivitet: De nævnte navne forekommer jo ikke i medierne alene.

⁵ En interessant strukturel parallel mellem en sådan form for »intern« og »ekstern« navngivning ses i øvrigt i forskellen mellem det danske og det tyske efternavnesystem: Det danske system er opstået primært som »intern« og det tyske som »ekstern« navngivning, idet de danske navnebærere valgte deres familienavne, mens de tyske navnebærere primært fik de navne tildelt, som andre brugte om dem (jf. Kohlheim 1996, Andersson 1995, desuden Farø & Kürschner under udarb.).

faldende er, at jeg, indtil jeg indledte mine studier, ikke engang var sikker på, at det er fra den kontekst, navnet stammer. Jeg forbinder ingenting med navnebæreren, hverken hvad angår hendes udseende eller adfærd. Faktisk er jeg ikke engang sikker på, om det er *Hanne*, der er agens, eller om navnet er patiens i forhold til verbet *hade*. Det er åbenbart ikke afgørende for, at navnet kan blive en del af det idiolektale navneinventar (jf. også Dalberg 1995 s. 15). Semiotisk er der tale om et mærkeligt, næsten signifié-løst tegn, hvor referenten er nærmest ukendt.⁶ På samme måde med *Porno-Lasse*, som også er blevet en del af manges navneforråd, som dog ikke associerer andet med navnebæreren, end at han formentlig har gjort sig fortjent til sit tilnavn via sin metier. *Biker-Jens* har denne forfatter trods alt engang set på et billboard, der reklamerede for et tv-program med navnebæreren, som skulle køre på motorcykel tværs gennem USA og berette om det til seerne. Men igen: uden at vide andet end at han ligesom Hade-Hanne opnåede sin berømmelse via et tv-show. Alligevel er det som om, jeg kender de tre navnebærere. Vi har – via den gentagne brug af deres markante tilnavne i medierne – udviklet en slags intimitet. Dog i markant grad en pseudointimitet, fordi ikke engang det kendskab til navnebærernes offentlige virke er til stede, som trods alt kendetegner forholdet til skuespillere (*Kokain-Robert*: den fra ungdomskomедier kendte Robert Hansen), sportsfolk (*Plæneklipperen*: tidl. fodboldlandsholdsspiller Stig Tøfting; *Manden med dræberøjnene*: tidl. badmintonspiller Poul-Erik Høyer), politikere (*Teflon-Thorkild*: tidl. indenrigsminister og borgmester i Aarhus Thorkild Simonsen; *Mare-Ritt*: tidl. undervisningsminister og EU-kommissær Ritt Bjerregaard). De mediale tilnavne adskiller sig altså tilsyneladende navnepsykologisk til dels fra deres mere kendte paralleller, fyrstetilnavnene, de folkelige tilnavne og de gruppespecifikke tilnavne pga. asymmetrien mellem signifiant (det stærkt markante navn) og signifié (en til tider nærmest ukendt navnebærer). Kendskabet til navnet skyldes mediernes brug af det og ikke nødvendigvis nogen – heller ikke mediebaseret – oplevelse af navnebæreren selv.

Efter disse meget generelle psykoonomastiske overvejelser skal det næste afsnit handle om de mediale tilnavnes struktur. Som vi skal se nedenfor, er det ikke kun den leksikaliserede del af det appellativiske inventar, der udnyttes til dannelse af mediale tilnavne, men også grammatikken: Navnegiveren danner i en del tilfælde nye komplekse former.

⁶ Ifølge Blanár (2004 s. 156) mister navnet ikke sin onymiske karakter, blot fordi »das onymisch benannte Objekt nicht bekannt ist«. Jf. også ibid. s. 164 f. om spændvidden i det onymisk benævnte objekts bekendthedsgrad.

4. Konstruktionstyper

4.1. Indledning

En mulig klassifikationsmodel af mediale tilnavne orienterer sig efter konstruktionstyper (jf. Kohlheim 1996), der fokuserer på navnenes morfologiske struktur. De mediale tilnavne dækker over et meget heterogent inventar af konstruktionstyper. Formentlig gælder det samme for mediale tilnavne, som er blevet konstateret for tilnavne generelt, nemlig at i princippet ethvert ord og ikke for omfattende ordforbindelse kan danne udgangspunkt for et medalt tilnavn (jf. Hartig 1996 s. 1259). I det følgende vil jeg gennemgå et udvalg af de faktisk registrerede konstruktionstyper (sml. Hartig 1996, Van Langendonck 1996) med tilhørende danske eksempler fra mit korpus. Den overordnede opdeling bygger på Anderssons (1995 s. 800, jf. Andersson 1983 s. 17 og 19) mere eller mindre implicite skelnen mellem *absolutte tilnavne*, dvs. rene tilnavne, og *tilnavne med hovednavn*⁷ (jf. også Dalberg 1995 s. 11). Hovednavnet kan være lig med fornavnet (*Søren* i *Sanger-Søren* eller *Jill* i *Dildo-Jill*) (jf. Andersson 1983 s. 18), men der findes flere eksempler på, at også efternavnet anvendes som hovednavn (fx *Dyne-Larsen* og – det her i øvrigt ikke referenssynonyme – *Lune Larsen*). Jeg vil først behandle tilnavne med hovednavn, derefter bliver de absolutte tilnavne analyseret.

4.2. Klassifikation og eksempler

4.2.1. Tilnavne med hovednavn

4.2.1.1. Med substantiv

En type der kunne se ud til at være den mest produktive i nutidsdansk er *substantiv + bindestreg + hovednavn*. Den ligger til grund for eksempler som *Biker-Jens*, *Dildo-Jill*, *Jumbo-Ole*, *Teflon-Thorkild*, *Kokain-Robert*, *Porno-Lasse*, *Dyne-Larsen*, *Sanger-Søren* og *Lurer-Anders*, som alle indeholder »tillnamnsförleder« (Salberger, cit. efter Andersson 1983 s. 18).⁸ Man kunne stoppe analysen her, men man kan også fortsætte den og spørge, hvilke dybere liggende semantiske mønstre der ligger bag kompositionen. Denne tilgang fører til en yderligere differentiering med hensyn til tilnavnets nominationsmotiv. En rekonstruktion af benævnelsesmotiverne for de enkelte tilnavne giver følgende (tentative) resultater:

⁷ Denne term kan i det mindste være årsag til irritation i dansk, hvor *hovednavn* også betyder 'væsentligste trækplaster ved fx en musikfestival' (jf. fx DDO).

⁸ Salbergers synonymt tænkte term *tillnamnsprefix* (ibid.) kan næppe godtages, eftersom de attributive morfemer i komplekse tilnavne med hovednavn vel kun kan tænkes som bundne morfemer. Om evt. -*præfiksoid* kunne overvejes, er en diskussion værd. På den anden side er *første-* og *sidsteled* klare, uproblematisk betegnelse.

- Dildo-Jill*: 'som er kendt for at have medbragt en dildo til Big-Brother-Huset'
Jumbo-Ole: 'som er kendt for at have bragt et passagerfly til nødlanding, fordi han var stærkt beruset'
Teflon-Thorkild: 'som er kendt for sin evne til at undgå, at negative sager får konsekvenser for hans person'
Kokain-Robert: 'som er kendt for flere gange at være blevet anholdt for kokain-besiddelse'
Porno-Lasse: 'som er kendt som pornoskuespiller'
Pedal-Ove: 'som er kendt for at være amatørmusiker (orgel)'
Dyne-Larsen: 'som er kendt for at være ejer af Jysk Sengetøjslager'
Gucci-Helle: 'som er kendt for at købe Gucci-tøj og -accessories'
Biker-Jens: 'som er kendt for sin motorcykelentusiasme'
Sanger-Søren: 'som er kendt for at synge i de københavnske gader'
Lurer-Anders: 'som er kendt for at have beluret en kvinde i et solarium i Køge'

I alle tilfælde på nær tre er der tale om en metonymisk relation, idet navnebæreren betegnes ved et attribut (*dildo*, *dyne*, *pedal* etc.). Undtagelserne, nemlig *Biker-Jens*, *Sanger-Søren* og *Lurer-Anders*, må snarere betragtes som epiteta i sig selv og kan i modsætning til de andre eksempler i princippet optræde som synonym eller apposition for hovednavnet: »Jeg så *Bikeren* i går«, »Jens, *bikeren/bikeren* Jens«, »*Sangeren* er blevet jaget væk fra Strøget«, »*Lureren* er blevet løsgænger i Folketinget«. En tilsvarende prøve kan ikke gennemføres med fx *Dyne-Larsen*: »Hvor bliver *Dynen* af? Han burde være her nu«. Prøven siger dog kun noget om de rent semantiske forhold; onomastisk set er både *Bikeren*, *Sangeren* og *Lureren* vel ukorrekte former: De er ikke tilnavne i sig selv, men indgår i tilnavnet som tilnavnelementer (Andersson 1983 s. 17 ff., jf. Dalberg 1995 s. 11 f.).

Mindre udbredt ser den inverse form ud til at være, som adskiller sig fra den netop behandlede enkeltordsform ved at være særskrevet og dermed også mangle den for foregående type særegne bindestreg: *hovednavn + substantiv(syntaxme)*. *Thorkil Livrem* er fx tilnavnet til den tidligere danske finansminister Thorkil Kristensen – motiveret af hans sparepolitik og realiseret som ellipse på basis af idiomet *spænde livremmen ind*. Et ældre eksempel er *Sofus Krølben*, som er tilnavnet til landsholdsspilleren Sofus Nielsen, der i 1930'erne var kendt for sin dygtige teknik. Også navne efterfulgt af substantivsyntaxmer forekommer: Fx blev tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussen medialt kendt som *Poul Uld-i-mund* pga. en florumvunden, uforpligtende sprogbrug. Tilsyneladende behøver der ikke at være tale om dannelser bestående af rent danske kompositionselementer: Et eksempel på en xenokomposition er *Dan the man*, som er et medialt tilnavn til endnu en Robinson-deltager. Enkelte eksempler på suffigering af hovednavnet i kompositionen findes også: Skuespilleren Ib Schønbergs mediale tilnavn er fx *Ibbermand* (*Ib* + konsonantgemination + *-er* + *-mand*).

Et specialproblem er et eksempel som *Don Ø*, der er det mediale tilnavn til

Flemming Østergaard, der er magtfuld (= *Don*) direktør for stadionkomplekset Parken og er bestyrelsesformand for den succesrige københavnske fodboldklub FCK. Tilnavnet figurerer mere end 3 000 gange på Internettet og er i offentligheden formentlig mere kendt end navnebærerens borgerlige navn.

4.2.1.2. Med adjektiv

Konstruktionstypen *navn + adjektiv(syntaxme)* er kun repræsenteret én gang i korpus, nemlig med tidl. hhv. nuværende undervisnings-, integrations-, kirke- minister m.m. Bertel Haarders tilnavn *Bertel Bims*, formentlig motiveret af politiske modstandere i skolemiljøet. Typen er generelt nok ikke særligt hyppig som tilnavnekonstruktion i nutidsdansk, jf. dog i kunstnernavne som *Freddy Fræk* og *Sven Erik Kedelig(s Kvintet)*.

Derimod er den modsatte konstruktionstype *adjektiv(syntaxme) + navn* forholdsvis velrepræsenteret: *Sorte Bent* er et medialt tilnavn til historikeren Bent Jensen, hvis forskning i sovjetisk historie har ført til en konsekvent afvisning af kommunistisk ideologi og dermed motiveret hans tilnavn, som vel er opstået blandt mere venstreorienterede studerende eller kolleger. *Sorte* går i øvrigt igen i *Sorte Knud*, som er et medialt tilnavn til tidl. direktør for Den Danske Bank Knud Sørensen. Tilnavnet er formentlig bl.a. begrundet af en periode med massefyringer i banken. Den tidligere Gasolin-sanger Kim Larsen, som i mange år har været kendt som solist, figurerer medialt ofte under tilnavnet *Lune Larsen* (se også ndf. pkt. 4.2.2.2). Og Robinson-Ekspeditionen er også at finde i kategorien med adjektiv med både *Klamme Erik*, *Søde Kathleen* og *Store Hassan*. Adjektivet *Store* er også hyppigt anvendt på Klaus Rifbjerg i formen *Store Klaus*. Bokseren Brian Nielsens mediale tilnavn, *Super-Brian*, er formentlig både motiveret af hans vægtklasse og af en generelt velvillig medieindstilling til ham. *Lille henrivende Inge* er et noget ældre eksempel på et medialt tilnavn i sporten: Navnet opstod i forbindelse med De Olympiske Lege i Berlin 1936, da den 12-årige svømmer Inge Sørensen charmerede offentligheden og vandt olympisk bronzemedalje. Tidl. miljøminister fra Socialdemokratiet Svend Auken har i medierne tilnavnet *Lange Svend*. Endelig kan man overveje, om *Kanon-Jon* for fodboldlandsholdsspilleren Jon Dahl Tomasson hører til denne kategori eller til typen *substantiv + bindestreg + hovednavn* (pkt. 4.2.1.1), eftersom *kanon* er ambigt (jf. DDO). Formentlig er det den alment positive betydning af det nudanske adjektiv *kanon*, som er aktuel i denne sammenhæng.

4.2.1.3. Med verbum

Ligesom ovenfor under adjektiv (med én undtagelse) er konstruktionstypen med hovednavn og verbum kun belagt med verbaldelen som førsteled, *verbum + bindestreg + navn*. Alternativet er vel også her mindre sandsynligt i dansk.

Eksemplerne er det allerede omtalte *Hade-Hanne* og tilnavne til yderligere to Robinson-deltagere, nemlig *Tude-Thomas* og *Hade-Martin*, sidstnævnte vel kopieret efter modellen *Hade-Hanne*. Endnu et sportseksempel er *Trylle-Erik* om Brøndby-spilleren Erik Rasmussen, som også spillede på det danske fodboldlandshold.

4.2.1.4. Med adverbialsyntagma

Det eneste belæg på typen *hovednavn + adverbium* indeholder et adverbialsyntagma: *Brian igen-igen*, som er et hyppigt brugt medialt tilnavn til den konservative danske kulturminister, er i øvrigt et eksempel på et *fiktivt* (jf. Farø under udg. og Farø under udarb.), som har undergået en funktionel transformation til et alment medialt tilnavn. Oprindeligt var det navnet på en indskrænket figur i det satiriske danske radioprogram *Tæskeholdet* (og var således institutionsspecifikt, se ndf. pkt. 5.1). Det reduplikerende attribut *igen-igen* antyder formentlig nødvendig gentagelse af beskeder som udtryk for figurens langsomme fatteevne.

4.2.2. Absolutte tilnavne

Modsat hvad termen kunne antyde, er et medialt tilnavn efter denne forfatters opfattelse ikke nødvendigvis et navn, som attribueres til en persons fornavn, som fx Debus (1995 s. 395) definerer begrebet tilnavn (se også Dalberg refereret under pkt. 1 ovf.). Nedenfor gives eksempler på tilnavne, som således ikke anvendes eksplicit sammen med hovednavnet, og som i overensstemmelse med Andersson (1995) her kaldes for *absolutte (mediale) tilnavne*. De er i mange tilfælde ikke ellipser i forhold til hovednavnet (jf. heroverfor Kousgård Sørensen 1975 s. 117), men opfattes her alligevel som tilnavne, der er blevet tillagt navnebæreren ud over dennes officielle hovednavn (jf. pkt. 1). Ved de absolutte tilnavne giver det mening at skelne mellem deres eksterne og interne struktur (jf. Van Langendonck 1996 s. 1228), dvs. om kompositionen bygger på eksisterende appellativisk materiale, eller om det er dannet ad hoc til lejligheden.

4.2.2.1. Isoleret navneform eller substantiv

Isolerede navneformer er en undtagelse fra tendensen, at mediale tilnavne er karakteriserende (jf. Kousgård Sørensen (1975) term *individualkarakteriserende navn*). I definitionen i pkt. 2 blev dette træk af samme grund også kun regnet som fakultativt (se øvrigt kritisk om det karakteriserende element: Dalberg 1995 s. 15). Det drejer sig i reglen om afledte kortformer af hovednavnet, som kan være både for- og efternavn. Geminatio er her et hyppigt følgetræk: *Jogge*⁹

⁹ Jeg ser i øvrigt ikke noget problem i, at *Jogge* m.fl. samtidig kan beskrives som hypokoristika. Det er principielt et andet, morfosemantisk, aspekt af visse mediale tilnavne.

som medialt tilnavn til H.K.H. Prins Joachim er et eksempel på det første – et specielt tilfælde i øvrigt, eftersom kongelige som bekendt normalt ikke bærer efternavn. Afledninger af efternavne er til gengæld *Mylle* (til tv-værten Jørgen de Mylius), *Rysse* (til skuespilleren Claus Ryskjær) og *Bunden* (til forsangeren i popgruppen Shu-Bi-Dua, Michael Bundesen).

Den anden klasse består af et rent substantiv, der i de fleste tilfælde ser ud til at fungere som en metaforisk karakterisering af et påfaldende træk ved navnebærers udseende eller adfærd. Således er *Sylten* et medialt tilnavn til tidligere EU-kommissær og formand for Ørestadsselskabet, Henning Christophersen, formentlig motiveret af navnebærers kødfulde ansigt. Et andet er *Makrellen*, som er navnet på en nu myrdet Hells Angels-præsident – nominationsmotivets relation til navnebæreren er i øvrigt denne forfatter ukendt. Endnu et gastronomisk-maritimt tilnavn er *Ålen* til filmselskabet Zentropas direktør, Peter Ålbæk Jensen, hvis nominationsmotiv ud over navnebærers økonomiske og taktiske evner i lige så høj grad ser ud til at være motiveret af bærers mellemnavn. At substantivet kan være komplekst, ses af eksempler som *Planeklipperen* (tidligere fodboldlandsholdsspiller Stig Tøfting, som formentlig pga. en vis brutalitet blev sammenlignet med dette haveredskab). Og *Kuffertfisken* er et tilnavn til journalisten og forfatteren Arne Notkin, hvis markante kæbeparti givetvis har været udgangspunkt for dannelsen. Et sidste maritimt eksempel er H.K.H. Kronprins Frederiks mediale tilnavn *Pingo*, som han erhvervede i forbindelse med en dykning i specialenheden Frømandskorpset: Hans dykkerdragt var utæt og fyldtes derfor med vand, hvad der motiverede sammenligningen med en pingvin. Hans australske hustru, Prinsesse Mary, fik senere (i det mindste tentativt) tilnavnet *Kængu*.

Helle Thorning-Schmidt (jf. *Gucci-Helle* under pkt. 4.2.1.1) kendes også under navnet *Beautyboksen*, fordi hun efter nogens mening for en topsocialdemokrat fremtræder påfaldende stylet og dyrt klædt.

Mavedanseren som medialt tilnavn til ordføreren Louise Frevert fra Dansk Folkeparti kan derimod ikke betegnes som metaforisk, i det mindste ikke i snæver forstand, men snarere som en synekdoke: Navnebæreren er eller i det mindste var mavedanser.

Fælles for de komplekse dannelser er, at de kun er komplekse i deres interne struktur (jf. Van Langendonck 1996). De tager nemlig udgangspunkt i et allerede eksisterende kompositum i dansk.

4.2.2.2. Substantiv + substantiv

Til forskel fra den netop beskrevne type er typen *substantiv + substantiv* kendetegnet ved sammensætninger, der ikke er gængse i ordforrådet, men som altså i hvert fald onomastisk må anses for at have opnået en vis leksikaliseringsgrad. De er eksterne komplekser.

Motorcykelpræsten er et eksempel på en, rent leksikalsk set, ad hoc-dannelse. Tilnavnet fik den kontroversielle præst Inge-Lise Wagner i medierne i 1980'erne, da hun blev kendt for sin ukonventionelle levevis, herunder at køre på motorcykel. Formanden for partiet Fælles Kurs, Preben Møller Hansen, var i 1980'erne kendt under det mediale tilnavn *Sømandsbossen*. Og *Baggårds-pumaen* er et mediale tilnavn til slagersangeren Otto Brandenburg.

I lighed med ovennævnte dannelsesstype er også typen *substantiv + nomen agentis* ad hoc. *Fedtuddriveren* er et mediale tilnavn til madskribenten Anne Larsen, som blev kendt for sin radikale modstand mod fedtholdige madvarer og blandt andet skyllede kød under den varme hane for at fjerne mest muligt af fedtindholdet. Tilnavnets ekspressivt-ironiske karakter skyldes ikke mindst dets lighed med *djævueldriver*, som navnebæreren vel implicit paralleliseres med. Et andet, måske mindre kendt, eksempel er *Aidsdræberen*, som Ekstra Bladet lancerede om en mand, der (angiveligt bevidst) havde smittet sine seksualpartnere med aids for at bringe flest muligt i samme ulykkelige situation som hans egen.

Selv om det strengt taget kunne være et stridspunkt, hvem epitetet *Danmarks Nationalskjald*¹⁰ tilkommer, så er der i sprogbrugen så godt som ingen vaklen: Tilnavnet refererer ret entydigt til Kim Larsen (jf. ovf. pkt. 4.2.1.2). Så selv om syntagmet *substantiv i genitiv + substantiv* teoretisk kan beskrives som et appellativ (jf. ndf.), anvendes det pragmatisk proprialt. Dets monoreferens ser ud til at være knæsat blandt danske sprogbrugere. Det er ikke bare et »mera tillfälligt attribut« (Andersson 1983 s. 17), men et tilnavn, som erstatter det officielle *Kim Larsen*.

4.2.2.3. Substantiv og adjektiv

Den skrigende alpehue (med den mildere variant *talende*), et *adjektivsyntagma + substantiv*, er et epiteton for debattøren og politikerens Bashy Quraishy (Minoritetspartiet), hvis tilnavn frem for alt er blevet anvendt af Ekstra Bladet og klummeskriveren Ulrik Høy fra Weekendavisen med en meget negativ ladning. Et lige så lidt flatterende tilnavn er *Den talende kavalergang* for den konservative justitsminister Lene Espersen. Mere smigrende er tilnavnet til Gert Petersen, som var formand for Socialistisk Folkeparti i 1970'erne og 80'erne: *Den store rorgænger*.

Skuespilleren Mads Mikkelsen (fx tv-serien *Rejseholdet* – sv./no. Mordkommissionen) er også kendt under det mediale tilnavn *Fætter Lækker* (jf. ndf. pkt. 5.2). Der er ikke andre eksempler i korpus på denne konstruktionstype, *substantiv + adjektiv*, selv om den altså ikke er helt umulig i dansk, hvad fx også børnebogen *Tante Blå*, *Tante Brun* og *Tante Lilla* vidner om.

¹⁰ En interessant strukturel ækvivalent er det (tysk)schweiziske *Polo National* for sangeren Polo Hofer.

4.2.2.4. Substantiv + præpositionalsyntagma

Denne type indeholder subkategorien *substantiv + præposition + stednavn*, som er et hyppigt tilgrundliggende nominationsmotiv i mange familienavne-inventarer. Det karakteriserer det sted, hvor navnebæreren har opnået sin berømmelse eller kommer fra. *Politimesteren fra Køge* (Vagn Bro) blev mediekendt i 1950'erne for både karneval og for at have uddelt en fartbøde til sig selv. *Solarielureren fra Køge* er tilnavnet til Anders Møller, tidl. folketingsmedlem, allerede nævnt som referent (se pkt. 4.2.1.1). Og *Bombemanden fra Gladsaxe* placerede sprængladninger i telefonbokse i den københavnske forstad i 1970'erne. Senere blev *Ørnen fra Herning* (Bjarne Riis) landskendt på at vinde Tour de France og en række andre cykelløb.

Endelig hører den allerede nævnte (pkt. 3) *Manden med dræberøjnene* til denne konstruktionstype.

4.2.3. Kollektive mediale tilnavne

Et aspekt, som her ikke er blevet undersøgt nærmere, men som givetvis rummer interessante teoretiske problemstillinger, er de kollektive mediale tilnavne. Således er den konservative Folketingstrio af yngre kvinder Gitte Seeberg, Henriette Kjær og Lene Espersen kendt under samlenavnet *Kylle, Pylle og Rylle* – Andersine And's tre niecer i Disney-tegneserien *Anders And* (Donald Duck). Bevidstheden om, hvem der er hvem, er i øvrigt nok lav og heller ikke afgørende for kollektivnavnets funktion. I modsætning til egentlige gruppenavne som *Firebanden* eller *Blekingegadebanden*, som ikke kan betegnes som tilnavne, er de enkelte delnavne i de kollektive tilnavne dog stadig i princippet knyttet til den individuelle navnebærer.

4.3. Sammenfatning og diskussion

De mediale tilnavne omfatter altså en stor diversitet af konstruktionstyper, og de nævnte eksempler afspejler formentlig kun en del af de empirisk forekommende typer. Jeg har med ovenstående blot ønsket at vise den store morfologiske variation i kategorien og frem for alt at demonstrere dens produktivitet i moderne dansk.

Det er tydeligt, hvilke navnebærere der får mediale tilnavne: Hyppigst ser ud til at være politikere, skuespillere og sportsfolk. Påfaldende er desuden for de nyeste tilnavne, at deres navnebærere stammer fra reality-shows.

Hvis man går onomasiologisk frem, forekommer der i kategorien eksempler på onomastisk synonymi, dvs. at samme navnebærer har mere end ét mediale tilnavn. Det er fx tilfældet for Ritt Bjerregaard, der ud over det nævnte *Mare-Ritt* er kendt under *Ritt Herregård* på grund af en skandalepræget boligsag. Tilnavnet har dog et vist institutionsspecifikt præg (jf. pkt. 5.1). Et mere entydigt eksempel er *Danmarks Nationalskjald*, der som nævnt også kendes som

Lune Larsen: Her er begge former alment leksikaliserede. Jf. også både *Beautyboksen* og *Gucci-Helle* for Helle Thorning-Schmidt.

Ovenfor blev det konstateret, at de mediale tilnavne ikke alene gør brug af det eksisterende appellativiske leksikalske inventar, men også af sprogets grammatik. Dvs. at der i tilnavnedannelsen skabes nye ordkonstruktioner, som ikke kendes uden for tilnavneinventaret selv – et ikke ukendt fænomen fra andre navnekategorier. Eksempler er fx *krølben*, *fedtuddriver*, *speedsnakker*, *aidsdræber*, *baggårds-puma*, *sømandsboss*, *rock-mam(m)a* og *motorcykelpræst*. Alle er de eksempler på nydannelser i dansk – dannet som dele af *proprier*. Nogle af dem er dog strengt taget kun teoretiske former uden versalering. For enkeltes vedkommende ser transmissionen til det appellativiske inventar ud til at være lykkedes eller i det mindste at være i gang: Både *speedsnakker* og *rock-mam(m)a* ses også brugt appellativisk (jf. pkt. 5.2 og 5.3), ud over deres funktion som mediale tilnavne.

Kohlheim (1996 s. 1247) konstaterer, at tilnavne ofte opstår ud fra et behov for at identificere en person nærmere. Det er nok rigtigt for nogle tilnavnes vedkommende (fx de folkelige tilnavne), men næppe for deres alles. Brugen af mediale tilnavne skal nok begrundes med andre behov og forhold, som ligger hinsides et så basalt behov som diskriminering – i ordets lingvistiske betydning. Det er nok frem for alt (pseudo)intimisering, der er hovedfunktionen for de mediale tilnavne, som det blev nævnt i pkt. 2.

5. Særlige problemer¹¹

5.1. Institutionsspecifikke mediale tilnavne

Tilsyneladende en kuriøsitet udgør, hvad man kan kalde for »institutionsspecifikke« tilnavne. Frem for alt dagbladet Politikens bagsideredaktion, der med klummen *At Tænke Sig* (ATS) leverer dagsaktuel satire, har i mange år præget

¹¹ Man kan overveje, om det er et problem for kategorien mediale tilnavnes bæredygtighed, at det i ovenstående definition ikke specificeres, hvilke typer tilnavne, den indeholder. Tilsyneladende åbner den nemlig for to andre onomastiske fænomener, der også er mere eller mindre mediebase-rede, nemlig pseudointim brug af prominente personers for- og efternavne/mellemnavne, eller kombinationer af disse. Når fx den radikale politiker Marianne Jelved i medierne ofte blot omtales som *Marianne*, en Big Brother-deltager næsten kun som *Pil*, og den tidligere håndboldspiller Anja Andersen bare hedder *Anja*, så kan man pragmatisk delvist betegne det som samme fænomen som de mediale tilnavne. At disse navne muligvis har samme funktion som de mediale tilnavne, gør dem imidlertid ikke nødvendigvis til tilnavne, hvis man ellers reserverer termen *tilnavn* til navne, der ikke blot er en del af en persons fulde dåbsnavn, som de netop nævnte navne er det. På den anden side ville der næppe være noget principielt problem i at behandle disse navne i forlængelse af de mediale tilnavne, qua deres lignende funktioner. Mig bekendt mangler også denne navnetype en term. En mulighed kunne være »mediale partialnavne«, der som betegnelse både henviser til navnenes ufuldstændighed og til mediedomænet, samtidig med at betegnelsen *tilnavn* ikke bringes i anvendelse, hvad der er adækvat, fordi der typologisk næppe er tale om et tilnavn.

tilnavne til danske politikere og kunstnere. De fleste af dem bevarer et umiskendeligt ATS-præg: *Poul Nykyp Rasmussen* (Poul Nyrup Rasmussen), *Anders Fjog Rasmussen* (statsminister Anders Fogh Rasmussen), *Ikajkast* (trafikminister Kaj Ikast), *Allah Dullerup* (den indvandringskritiske Ulla Dahlerup). At de ikke allesammen er almensprogligt helt perifere, viser undersøgelser på Internettet (*Anders Fjog* forekommer fx mere end 500 gange). Det kan på den anden side naturligvis ikke udelukkes, at de uden for deres institutionsspecifikke kontekst først og fremmest bruges af Politiken-læsere.

5.2. Manglende monoreferens

Et problem, som ikke er fælles for kategorien som helhed, men som gælder for i det mindste nogle af dens elementer, er manglende monoreferens. En gang imellem viser hypotetiske mediale tilnavne sig at have mere end én referent (jf. Kany 1992 s. 143 ff.). Et eksempel er *Rock-Mam(m)a*, der som *proprium* overvejende refererer til sangerinden Sanne Salomonsen. Imidlertid finder man det på Internettet fx også brugt om hhv. sangerinderne Lis Sørensen og Anisette (fra bandet Savage Rose). Og *Speedsnakkeren* forbindes normalt med den afdøde radio- og tv-vært Kim Schumacher. Men også dette tilnavn har tilsyneladende andre referenter. Heller ikke *Fætter Lækker* er 100 % eksklusivt, men dog primært knyttet til skuespilleren Mads Mikkelsen; i det mindste er han tilnavnets (relativt og absolut) hyppigste referent. I sådanne tilfælde kan man som regel regne med en prominent eller primær (i betydningen 'første') referent, mens andre må betegnes som sekundære eller ad hoc, dannet efter det prominente forbillede.

5.3. Negative eller positive konnotationer?

De mediale tilnavne medfører i en del tilfælde en så stærk karakterisering af navnebæreren, at de med nogen ret samtidig kan henføres til en af de to klassiske underkategorier til fællesmængden af tilnavne, nemlig øgenavne (*Aidsdræberen*, *Kuffertfisker*, *Jumbo-Ole*, *Den skrigende alpehue*) eller kælenavne (*Rock-Mam(m)a*, *Lille henrivende Inge*, *Danmarks Nationalskjald*) – omend især den sidste betegnelse næppe er helt adækvat til en udpræget offentlig navnetype som de mediale tilnavne. Selv om Van Langendonck (1996 s. 1228) mener, at »BN [bynames] normally carry augmentative [...] connotations« – han mener formentlig »ameliorative« – og Kousgård Sørensen (1975 s. 118, 122) modsat oftest ser det pejorative element aktualiseret i tilnavne, så er det imidlertid – som det er fremgået flere gange – snarere et pragmatisk spørgsmål, om et medialt tilnavn er brugt med positive eller negative konnotationer: Hverken *Ålen*, *Biker-Jens* eller *Speedsnakkeren* kan kontekstløst entydigt hen-

føres til en af de to kategorier. Og det er ikke muligt at spore den tendens i retning af størst produktivitet af ameliorative tilnavne, som Van Langendonck nævner, og altså heller ikke den af Kousgård Sørensen noterede pejorative dominans. I de tilfælde, hvor den negative hhv. positive modalitet faktisk kan afgøres entydigt, ser der i det mindste blandt de mediale tilnavne ud til at være nogenlunde balance mellem de to poler.

6. Diskussion af *mediale tilnavne* som term

I SAS nr. 19 (2001 s. 5) antydede Dalberg en potentiel mangel på terminologisk interesse blandt navneforskere, hvad der undrede hende, eftersom »overvejelserne om og diskussionen af antroponymiske termer [...] kunne få stor betydning for en hensigtsmæssig antroponymisk beskrivelse«. På denne baggrund kan man overveje, om termen *mediale tilnavne* overhovedet er hensigtsmæssig – og om der i onomastikken er interesse for sådan en term. Jeg vil i det følgende argumentere for det første, mens det sidste må være op til fremtidens forskningsdiskussion at afgøre.

Termen rummer den fordel, at den – omend den ikke direkte eliminerer de ækvivalensproblemer, som Dalberg (op.cit.) konstaterede i den nord- og vestgermanske tilnavneterminologi, så dog ikke gør problemet værre –, med sin første komponent lader sig integrere direkte i den nuværende terminologi, også internationalt, fordi *medial* allerede er et udbredt definiens i international medievidenskab og -lingvistik. Ganske vist er det rigtigt, som bl.a. Dalberg har påpeget i en præliminær kritik af dette bidrag, at *medial* på dansk (endnu) har en temmelig ringe udbredelse i betydningen 'som har at gøre med medierne'. Jf. ikke desto mindre eksempler som disse:

det skal være løsninger, der tager udgangspunkt i den nye mediale virkelighed. Lovgivere kunne klogelig stille spørgsmålet: hvordan ville vi gøre, hvis internet var kommet før CDen (www.cultur.com)

I de seneste år er der endvidere blevet arbejdet på at tænke »tri-medialt«, d.v.s. at man arbejder redaktionelt på tværs af radio- og tv-mediet og internettet (www.sebnet.dk)

Det teoretiske grundlag for mit arbejde er den klassiske russiske formalisme [...] og tvær-æstetisk eller inter-medial forskning (www.nordisk.ku.dk)

At ikke alle navneforskere kontekstløst vil forstå, hvad der menes med *mediale tilnavne* – eller at de ligefrem vil associere det med noget forkert –, ser jeg principielt som et mindre problem for lanceringen af en ny term. Det afgørende må være, at termen er blevet defineret med et specifikt denotat. Og der

er som sagt både internationalt og også i dansk et vist grundlag for den. Man kunne, som det er blevet foreslået, overveje at bruge termen *massemediale tilnavne*, når man vil være helt sikker på at blive forstået. Dette forslag være hermed givet videre. Generelt tror jeg dog, at denne term bliver for tung.

»Offentlige« tilnavne, som kunne overvejes som alternativ term til »mediale« – i udgangspunktet ikke noget dårligt valg, fordi de her behandlede tilnavne jo bruges offentligt¹² –, er efter min opfattelse lidt problematisk som term, fordi betegnelsen på en måde kommer til at modsige de mediale tilnavnes uofficielle¹³ karakter. »Medial« rummer tilyneladende ikke samme risiko.

7. Sammenfatning

Mediale tilnavne er på én gang et frugtbart og problematisk onomastisk problem. Det er frugtbart, fordi medietilnavnene udgør et relativt nyt udslag af en navnepraksis, som er meget gammel, og som man bl.a. genfinder i fyrstetilnavnene, landbosamfundets tilnavne og de deciderede kæle- og øgenavne m.m. De mediale tilnavne er i modsætning til deres forgængere imidlertid hverken primært historiske eller lokale/intime, men udmærker sig ved i udpræget grad at være moderne og offentlige. De gør det muligt at studere en gammel navneskik i en ny kontekst. Det er dog samtidig et metodisk vanskeligt område, bl.a. som følge af at begrebet tilnavn (engelsk *byname*) ifølge Van Langendonck (1996 s. 1228) »has been a rather intuitive one«. Jeg har her fremlagt et forslag til en definition på en subkategori af klassen tilnavne, som ganske vist ikke er intuitiv, fordi den bygger på systematiske iagttagelser af et empirisk korpus. Det medfører dog ikke, at kategorien ikke har uskarpe kanter: Det kan nemlig ikke i alle tilfælde klart afgøres, hvornår et tilnavn intersubjektivt kan betegnes som et medialt tilnavn, hvad bl.a. problemet med de institutionsspecifikke mediale tilnavne demonstrerede. Der mangler grundlæggende formelle kriterier for sådan en klassifikation, som ikke har kunnet fremlægges her – og som måske principielt heller ikke kan udarbejdes. Der er åbenbart også problemer med tilnavne, som ikke er fuldstændigt entydigt knyttet til én navnebærer, som *Rock-Mam(m)a*, og *Speedsnakkeren* er eksempler på. Disse problemer fører på den anden side næppe til et kategorielt sammenbrud, blot til klassifikatorisk usikkerhed i enkelttilfælde.

Bortset fra selve instantieringen af kategorien mediale tilnavne, som var hovedformålet med dette bidrag, har undersøgelsen peget på flere interessante forhold: Således ser den mest produktive konstruktionstype ud til at være

¹² Og som strengt taget ville være et hyperonym til den her behandlede kategori.

¹³ Ifølge Kousgård Sørensen (1975 s. 121) har tilnavnene et uofficielt præg, fordi de ikke er nødvendige identifikatorer.

typen *substantiv + bindestreg + fornavn*. Mht. navnebærerens identitet er det især politikere, skuespillere og sportsfolk, som får mediale tilnavne. I de senere år er en ny type navnebærer imidlertid opstået, nemlig deltagere i reality-shows, som mediekonsumenterne ofte får et mere pseudointimt forhold til end til de allerede nævnte navnebærere, og som først bliver kendte i det øjeblik, de optræder på skærmen. Denne navnebærer-type hører nu til de allermest produktive.

De mediale tilnavne ser gennemgående ud til at være mindre hyppige end navnebærerens officielle navn. Nogle vigtige undtagelser kunne være *Don Ø* og *Pedal-Ove*.

Et interessant spørgsmål, som ikke er blevet besvaret her, er, om der er en sammenhæng mellem de medialt brugte tilnavnes mere offentlige karakter og deres typologi, dvs. om man kan fastslå systematiske eller i det mindste tendentielle forskelle på de navne, som bruges lokalt, og dem som bruges medialt? I så fald ville man være nødt til at anlægge et fokus, som ikke er blevet anlagt her, nemlig på om dannelsen er mediespecifik eller blot overtaget af medierne. Mit udgangspunkt er, at der kan tænkes en sammenhæng mellem tilnavnenes optræden i medierne og deres typologi, dvs. at visse tilnavne af lokal og intim karakter vil være nærmest umulige i mediesammenhæng. Dette aspekt vil være væsentligt at inddrage i en evt. fremtidig diskussion af de mediale tilnavnes kategorikarakter, som nok vil blive antastet af nogle.¹⁴ Det, som imidlertid holder dem sammen som kategori, er funktionen pseudointimitet, kombineret med det forhold, at de via medierne har opnået en form for leksikalisering i et sprogsamfund, hvad der også gør dem til en genuin moderne tilnavnekategori. Via disse 2–3 træk adskiller de sig fra andre typer navne.

Mediale tilnavne er formentlig en navnekategori, der vil blive endnu mere udbredt, efterhånden som efterspørgslen på pseudointimitet vokser. Et meget relevant spørgsmål er desuden, om kategorien er lige så prominent i andre sprog, som den ser ud til at være det i dansk. Min hypotese er, ud fra meget foreløbige undersøgelser i et par andre sprog, at der er store forskelle på dens vægt i forskellige sprogsamfund, fx afhængigt af de gældende sociale normer. Det fortsatte arbejde med dette spørgsmål være hermed givet videre til den generelle og sprogspecifikke antroponomastik.

¹⁴ Som fx af Vibeke Dalberg i sin forhåndskritik, der førte til at hun i stedet foreslog titlen »Tilnavnebrug i medierne«. Det har jeg dog valgt at renoncere på.

Litteratur

- Andersson, Thorsten, 1983: Personnamn. Till begreppets avgränsning. I: Personnamnsterminologi. NORNAs åttonde symposium i Lund 10–12 oktober 1981. Red. av Göran Hallberg, Stig Isaksson & Bengt Pamp. Uppsala. (NORNA-rapporter 23.) S. 9–22.
- 1995: Namen in Skandinavien. I: Namenforschung (se denne). S. 792–805.
- Blanár, Vincent, 2004: Pragmalinguistische Methoden der Namenforschung. I: Namenarten und ihre Erforschung (se denne). S. 153–171.
- Dalberg, Vibeke, 1995: Fra tilnavn til slægtsnavn. I: Slektsnamn i Norden. Rapport frå NORNAs tjuuførste symposium i Oslo 17.–20. september 1992. Red. af Kristoffer Kruken. Uppsala. (NORNA-rapporter 58.) S. 9–21.
- 2001: Forskelle og ligheder i nord- og vestgermansk tilnavneterminologi. I: SAS 19. S. 5–10.
- DDO = Den danske ordbog [1]–. Hovedredaktører: Ebba Hjorth & Kjeld Kristensen. 2003 ff. København.
- Debus, Friedhelm, 1995: Soziolinguistik der Eigennamen. Name und Gesellschaft (Sozio-Onomastik). I: Namenforschung (se denne). S. 393–399.
- Farø, Ken, under udg.: Fiktionymi og bilingval leksikografi. I: Studier i nordisk leksikografi 7. Red. af R. V. Fjeld. Oslo.
- under udarb.: Fiktionymie: Eine neue onomastische Kategorie?
- & Kürschner, Sebastian, under udarb.: Müller begegnet Jensen: Das deutsche und dänische Familiennamensystem – so nah und doch so fern.
- Hartig, Joachim, 1996: Morphologie und Wortbildung der Familiennamen: Germanisch. I: Namenforschung (se denne). S. 1259–1262.
- Kany, Werner, 1992: Inoffizielle Personennamen. Bildung, Bedeutung und Funktion. Tübingen. (Germanistische Linguistik 127.)
- Kiener, Franz & Nitschke, Hannelore, 1993: Untersuchungen über Schülerspitznamen. I: Reader zur Namenkunde 2 (se denne). S. 419–429.
- & Duske, Michael, 1993: Untersuchungen über Lehrerspitznamen. I: Reader zur Namenkunde 2 (se denne). S. 431–441.
- Kohlheim, Resa, 1996: Typologie und Benennungssysteme bei Familiennamen: prinzipiell und kulturvergleichend. I: Namenforschung (se denne). S. 1247–1259.
- & Kohlheim, Volker, 2004: Personennamen. I: Namenarten und ihre Erforschung (se denne). S. 671–704.
- Kousgård Sørensen, John, 1975: Tilnavne og slægtsnavne. Et diskussionsoplæg. I: Binamn och släktnamn. Avgränsning och ursprung. Handlingar från NORNAs tredje symposium i Uppsala 27–28 april 1974. Red. av Thorsten Andersson. Uppsala. (NORNA-rapporter 8.) S. 111–127.
- Leisi, Ernst, 1993: Aspekte der Namengebung bei Liebespaaren. I: Reader zur Namenkunde 2 (se denne). S. 491–499.
- Meldgaard, Eva Villarsen, 1984: De danske slægtsnavnes historie i nyere tid. I: SAS 2. S. 39–53.
- Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik. Anlässlich des 70. Geburtstag von Karlheinz Hengst. Hrsg. von Andrea Brendler & Silvio Brendler. 2004. Hamburg. (Lehr- und Handbücher zur Onomastik 1.)
- Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. Hrsg. von Ernst Eichler, Gerold Hilty, Heinrich Löffler, Hugo Steger & Ladislav Zgusta. 1–2. 1995–96. Berlin–New York. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11:1–2.)
- Reader zur Namenkunde 2. Anthroponymie. Hrsg. von Friedhelm Debus & Wilfried Seibicke. 1993. Hildesheim–Zürich–New York. (Germanistische Linguistik 115–118.)
- Van Langendonck, Willy, 1996: Bynames. I: Namenforschung (se denne). S. 1228–1232.
- Willems, Klaas, 1996: Eigenname und Bedeutung. Ein Beitrag zur Theorie des nomen proprium. Heidelberg.

Summary

KEN FARØ

“Who exactly is Hade-Hanne?”

Medial bynames in Danish

Researchers of onomastics often claim the field of bynames to be “fuzzy”. However, this does not necessarily imply that systematic research in this area is completely impossible. On the contrary, it implies that a challenging and interesting task might lie ahead. In that vein, this contribution proposes a new category as a subject of onomastic investigation: not historical bynames or bynames belonging to the local/private sphere but “medial bynames”, which are in fact both contemporary and firmly situated within the public sphere. Since the category is defined here as (quasi) lexicalized, non-official names used in print and electronic media, this is of course not coincidental. Drawing on a large, morphologically systematized corpus of material showing the productivity of the category in Danish, the author discusses the relevance of the proposed category in onomastics. He also points to a number of theoretical problems related to this new notion whose main function seems to be “pseudo-intimacy”. One highly relevant question deserves the attention of future anthropo-onomastic research. This is whether the category “medial bynames” is as prominent in other languages as it seems to be in Danish.

Forts. från främre omslagets insida

SOJö	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län	SRA	=Riksarkivet, Stockholm
SoK	=Sprog og Kultur	SRI	=Sveriges runinskrifter
SOKo	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län	SRP	=Svenska riks-arkivets pergamentsbref
SOL	=Svenskt ortnamnslexikon. Red.: M. Wahlberg (2003)	SvLm	=Svenska landsmål och svenskt folkliv
SOSk	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län	Sö	=Södermanlands runinskrifter (SRI 3)
SOU	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län	U	=Upplands runinskrifter (SRI 6–9)
SOV	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län	u.d.	=utan dag
SOVm	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län	u.o.	=utan ort
SOVn	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län	UUB	=Uppsala universitetsbibliotek
SOÅ	=Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift	u.å.	=utan år
SOÄ	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsborgs län	Vg	=Västergötlands runinskrifter (SRI 5)
SOÖg	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Östergötlands län	vid.	=vidimation
		Vr	=Värmlands runinskrifter (SRI 14:2)
		Vs	=Västmanlands runinskrifter (SRI 13)
		Ög	=Östergötlands runinskrifter (SRI 2)
		Öl	=Ölands runinskrifter (SRI 1)
		ÖNON	=Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län
		ÖNOV	=Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län